

BOCȘERITUL PE CULOARUL TIMIȘ—CERNA

Suprafețele întinse de păduri ale Județului Caraș-Severin, au facilitat producerea cărbunelui de lemn încă din evul mediu — fapt menționat în documentele de epocă alături de meșteșugul fierăritului, căruia acest produs îi era destinat¹. Începînd din secolul al XVIII-lea, cînd metalurgia fierului era în plin proces de dezvoltare și producția de cărbune de lemn a sporit considerabil².

Cărbunele de lemn este produs și azi în unele sate ale județului în cantități mari, avîndu-se în vedere întrebuințările sale multiple în diverse ramuri ale economiei naționale.

Pentru studiul de față au fost cercetate bocșele existente în satele Slatina Timiș, Armeniș, Teregova, Crușovăț și Iablanîța, urmărindu-se fazele procesului de producere a cărbunelui de lemn, uneltele și cantitățile rezultate în urma carbonizării lemnului³.

Procesul producerii cărbunelui de lemn este pe atît de simplu pe cît de ingenios, cerînd însă o deosebită măiestrie din partea meșterului, a respectării riguroase a fazelor de construcție și ardere a bocșei, care vor duce în final la carbonizarea lemnului după cum urmează:

- 1 — alegerea locului pentru clăditul bocșei
- 2 — procurarea lemnului din pădure
- 3 — stivuirea sau clăditul lemnului în bocșă
- 4 — acoperirea bocșei
- 5 — aprînderea și supravegherea arderii bocșei
- 6 — carbonizarea lemnului și producerea cărbunelui.

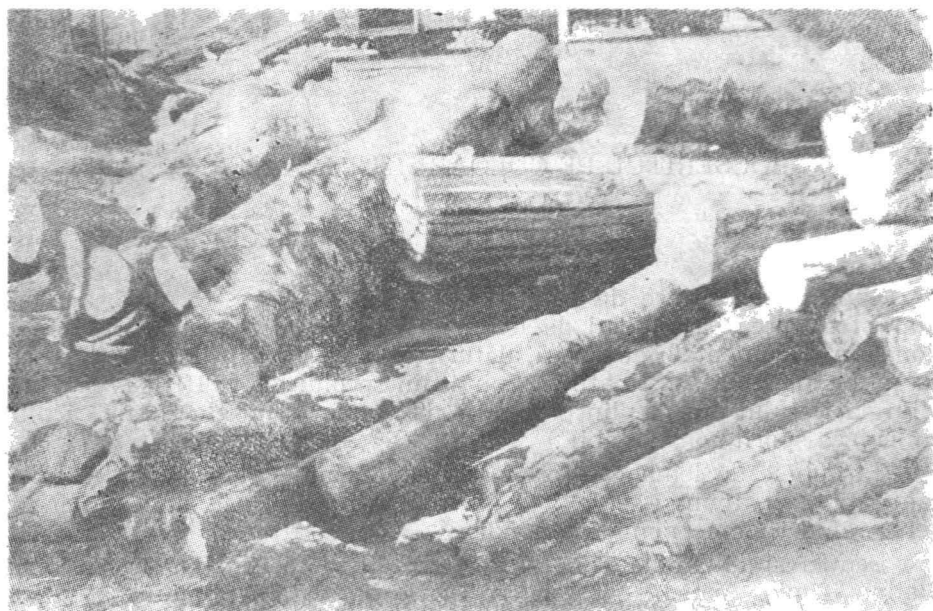
Aceste faze sînt general valabile la toate bocșele din zonă indiferent de forma și mărimea lor, etape descrise de F. Grisellini încă din secolul al XVIII-lea⁴.

¹ Pesty Frigyes, *Krassó Varmegye*, Budapesta, 1884, p. 40 și urm., A. Ghidiu, Bălan, *Monografia orașului Caransebeș*, Caransebeș, 1909, p. 305.

² V. Wollmann, *Hărți privind exploatarea miniere de la Dognecea în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea*, în *Banatica*, II, Reșița, 1973, p. 187—198, vezi de aceiași autor și *Hărți privind exploatarea miniere de la Dognecea în prima jumătate a secolului al XVIII-lea*, în *Banatica*, III, Reșița, 1975, p. 175—193, C. Feneșan, V. Wollmann, *Informații privind minierul și metalurgia de la Sasca în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea*, în *Banatica*, IV, Reșița, 1977, p. 245—257.

³ Au fost studiate la Slatina Timiș două bocșe, la Armeniș 2, la Teregova 3, la Crușovăț 6, și la Iablanîța 2, primind informații deosebite de la meșterii Iacob Tiberiu și Ana din Armeniș și Spiciun Francisc de la Teregova cărora le mulțumesc și pe această cale.

⁴ F. Grisellini, *Istoria Banatului Timișan*, ed. N. Bolocan, Timișoara, 1926, p. 153.

Bocșele se clădesc de obicei în imediata apropiere a căilor de comunicație⁵, pe un teren spațios și uscat. După alegerea locului se aduc lemnurile din pădure, de obicei lemn de fag⁶ (Fig. 1), după care se începe clăditul acestora în bocșă. Lemnul pregătit se clădește într-o ordine riguroasă: buștenii mari de 1,5—2 mc, se așează în partea inferioară⁷, peste care se stivuiesc bucățile de lemn în ordinea descrescândă a grosimii lor, încât în partea superioară sînt așezate bucățile cele mai subțiri⁸. Clăditul durează de la 4 la 21 de zile în funcție de mărimea bocșei⁹. (Fig. 2) Mărimea și forma bocșelor depind de cantitatea materialului lemnos pregătit. Astfel bocșele cu cantități de 500—800 mc lemn au formă alungită iar cele cuprinzînd 15—100 mc au formă conică¹⁰. După ce bocșa a fost clădită și s-a fixat orificiul de aprindere se procedează la acoperirea ei. Materialul folosit la acoperirea bocșelor este rumegușul, frunzele uscate sau iedera uscată, peste care se aplică un strat de pămînt nisipos¹¹ (Fig. 3.)

⁵ Toate bocșele de pe culoarul Timiș—Cerna sînt construite în imediata apropiere a stațiilor C.F.R.

⁶ Lemnul de fag uscat produce mai mult cărbune decît cel verde, bradul se folosește arareori producînd un cărbune de slabă calitate calorică.

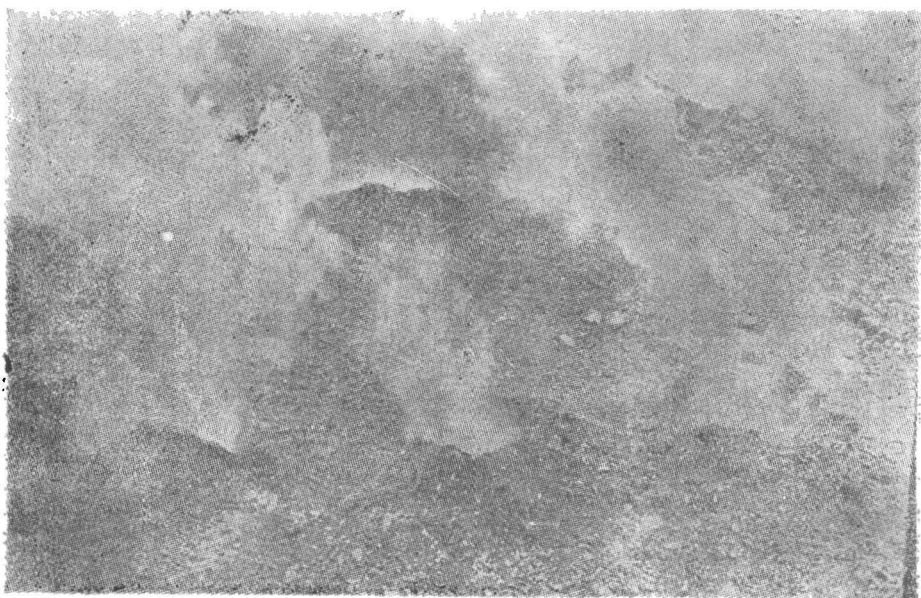
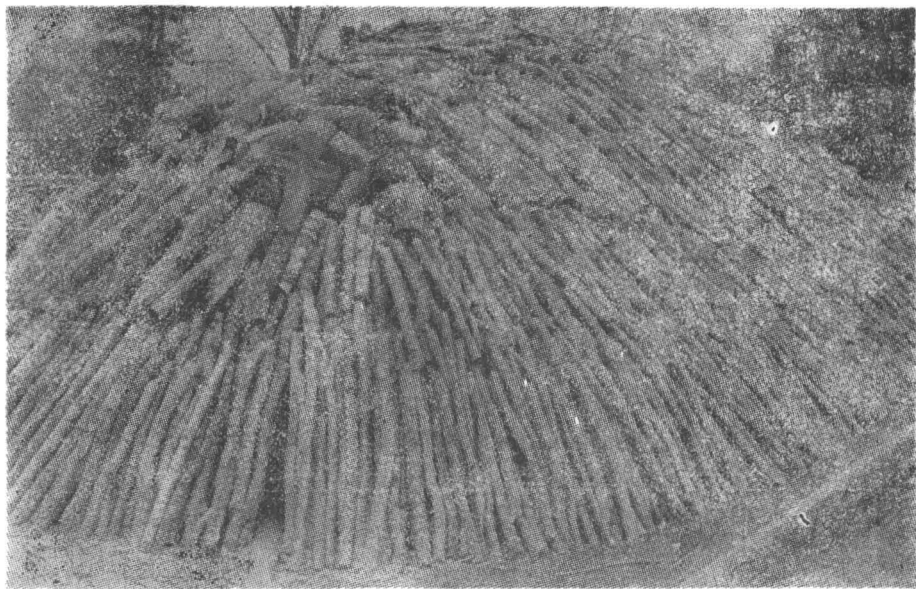
⁷ Fotografia nr. 1.

⁸ Lungimea lemnurilor este de 1 m, indiferent de grosime cu excepția buștenilor din partea inferioară care pot fi mai mari.

⁹ Bocșa mare de la Armeniș a fost clădită în 30 de zile.

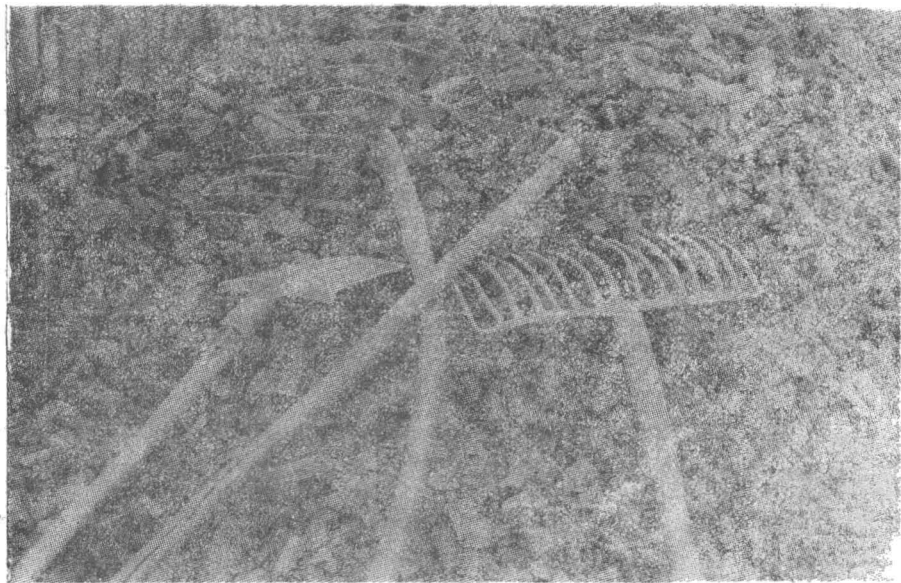
¹⁰ Din cele 15 studiate, 9 erau în formă conică: 2 bocșe de la Teregoava aveau 15 mc lemn, 4 de la Crușovăț de 30 mc fiecare, 1 de la Iablanța de 20 mc, 2 de la Slatina Timiș de 80 mc fiecare.

¹¹ Pămîntul argilos datorită temperaturii degajate de arderea lemnurilor se transformă într-o crustă asemănătoare cărămidii, periclitînd procesul de carbonizare.

Acoperirea durează citeva zile (4—7) în funcție de mărimea bocșei¹². În momentul începerii clădirii bocșei se fixează orificiul de aprindere: la bocșele mari de formă alungită acesta este la un capăt¹³ iar la cele de mici dimensiuni și în formă conică, la bază. După aprindere în partea superioară a bocșelor sînt practicate „găuri de conducere a focului”¹⁴, ce sînt supravegheate zi și noapte. Numărul acestor găuri variază în funcție de mărimea bocșei¹⁵. În momentul cînd bocșa se tasează într-o parte înseamnă că lemnul s-a carbonizat în acea zonă și găurile respective sînt acoperite, deschizîndu-se altele în partea în care urmează să fie „condus” focul pentru a se continua arderea celorlalte lemne rămase necarbonizate. După o ardere de aproximativ de 21 de zile, carbonizarea lemnului este terminată și se trece la dezvelirea bocșei pentru extragerea cărbunelui¹⁶. Fig. 4.

Uneltele folosite sînt: grebla, lopata, furca și cîrligul¹⁷. La bocșele mari de formă alungită, scoaterea cărbunelui se efectuează începînd din partea unde carbonizarea s-a încheiat, restul bocșei continuînd să ardă¹⁸,

¹² Acoperirea bocșelor mici de la Teregova, Crușovăț și Slatina Timiș a durat 4 zile.

¹³ Fotografia nr. 2.

¹⁴ Fotografia nr. 3.

¹⁵ De obicei se fac 4—6 găuri, la Teregova de pildă bocșa mare avea 5 găuri iar cea mică de la Slatina Timiș avea prevăzute 3 găuri de „conduce a focului”.

¹⁶ Cărbunele rezultat este dur, sonor, greu, se aprinde anevoie, dar odată aprins arde timp îndelungat. În urma carbonizării lemnului rezultă circa 40% cărbune, materii volatile și hidrogenate, gudron, etc., vezi și C. Diaconovici, *Enciclopedia Română*, tom I, Sibiu, 1898, p. 723.

¹⁷ Fotografia nr. 4.

¹⁸ Fotografia nr. 5.

În vreme ce la cele mici de formă conică cărbunele¹⁹ se extrage doar cînd boșsa a ars în întregime. Cărbunele rezultat este apoi stropit cu apă pentru a se opri arderea sau reaprinderea acestuia, după care este depozitat în vederea livrării²⁰. (Fig. 5.)

¹⁹ Fotografia nr. 6.

²⁰ Cărbunele de calitate trebuie să aibă dimensiunea de 8—14 cm.

Cantitatea de cărbune de lemn rezultat depinde de mărimea bocșei și de calitatea lemnului carbonizat. Așa de pildă dintr-o bocșă de 330 mc lemn au rezultat 30 t cărbune²¹ iar din una de 700 mc s-au obținut 117 t cărbune²². (Fig. 6.)

Materialul prezentat, coroborat cu date culese din arhivă și mai ales din investigațiile de teren și din alte zone ale județului Caraș-Severin vor îngădui în viitor o reconstituire cât mai amplă și exactă a meșteșugului producerii cărbunelui de lemn de-a lungul vremii, precum și cunoașterea practicării acestuia în zilele noastre.

PETRU BONA

LA CHARBONNERIE DANS LE COULOIR TIMIȘ—CERNA

(Résumé)

Déterminée par l'existence des étendues superficielles forestières, la production du charbon de bois continue aujourd'hui comme jadis en plusieurs villages du district Caraș-Severin.

Le bâtiment des bois dans une charbonnerie (forme conique), la couverture, l'allumage et la combustion de la masse ligneuse pour la carbonisation demande une habile main de maître.

Par la suite d'une combustion d'environ 21 jours, la carbonisation étant finie, on commence à tirer du charbon, dans le but de le mettre en dépôt et en possession.

Pour la production d'un charbon de qualité supérieur et avec une grande puissance calorique on utilise le bois de hêtre.

L'utilisation du charbon de bois en grande quantité dans quelques branches de l'économie a déterminé l'augmentation de la production dans les dernières années.

²¹ Bocșa mijlocie de la Teregoava.

²² Bocșa mare de la Armeniș. Dintr-o bocșă de 15 mc lemn de brad s-au obținut 2 t cărbune de slabă calitate.